

עורכים: פרופ' עפרה בנג'ו והראל חורב כרך 1, גיליון מס' 8, 4 באוגוסט 2011

חזבאללה 5 שנים אחרי מלחמת לבנון השנייה: מאזן העוצמה והחולשה

אמיר קוליק

בדומה למלחמות אחרות הייתה מלחמת לבנון השנייה אירוע מורכב ומכאן גם השלכותיה על הצדדים שנטלו בה חלק. השלכות אלה אינן מנותקות כמובן מתהליכים שהחלו עוד לפני שפרצה. באשר להשלכות על חזבאללה נראה כי מאז קיץ 2006 הולך ונוצר תהליך דו-ערכי. מחד גיסא, בחמש השנים האחרונות הלך חזבאללה והתחזק מבחינה צבאית. מאידך גיסא, נראה כי מעמדו בזירה הלבנונית ובזירה האזורית דווקא נחלש. במישור הצבאי הדברים ברורים די צרכם. מאז המלחמה הצליח חזבאללה, בסיוע סוריה ואיראן, לבנות מחדש את מערכיו הצבאיים. התחום המרכזי בו התמקד בהקשר זה היה חיזוקם של מערכי הרקטות והטילים. כיום כוללים אלה מערכות נשק רבות ומדויקות יותר המכסות את מרבית שטחה של מדינת ישראל, ואף מאפשרות פגיעה מדויקת בתשתיותיה החיוניות.

אחד מהישגי ישראל במלחמה היה הצרה מסוימת של צעדי חזבאללה בדרום לבנון בעקבות פריסת כוחות יוניפי"ל וצבא לבנון. ואולם פעילי הארגון חזרו לאייש את מאחזיהם מדרום לנהר הליטאני שבהם מיקמו מפקדותיהם ואיחסנו כמויות גדולות של אמצעי לחימה. זאת ועוד, בעקבות מלחמת לבנון נראה כי התהדק שיתוף הפעולה הצבאי בין חזבאללה לבין סוריה. אם עד המלחמה הסתפקו הסורים בכך שהוו מעין צינור להעברות נשק איראני לארגון, הרי שמאז המלחמה הפכה סוריה

בעצמה לספקית נשק מרכזית לחזבאללה ואף הקצתה לו מחנות, לוגיסטיקה וטילים. החלטה 1701 שהתקבלה בתום המלחמה וקראה בין השאר לפירוק חזבאללה מנשקו התרוקנה במידה רבה מתוכן. לא זו בלבד שהארגון לא פורק מנשקו אלא שכוחו הצבאי התעצם ביתר שאת והאיום שלו על מדינת ישראל גבר.

במישור הפוליטי בלבנון ובזירה האזורית מצב העניינים מורכב מעט יותר. לכאורה, ניתן לטעון כי בעקבות המלחמה התחזק מעמדו של חזבאללה בלבנון. כך לדוגמה, למרות התפטרות אנשיו ממשלת פואד סניורה בשנת 2006, הצליח הארגון במאי 2008 במסגרת הסכם דוחא לכפות על אותה ממשלה לקבלם בחזרה והפעם עם רוב חוסם של שליש משרי הממשלה. יתר על כן, בינואר 2011, הצליח חזבאללה להפיל את ממשלת סעד אל-חרירי ולהקים תחתיה ממשלה בחסותו בראשות המיליארדר הפרו-סורי נגיב מיקאטי, וזאת על רקע הדלפת המלצות ועדת החקירה לרצח ראש הממשלה לשעבר רפיק אל-חרירי.

למרות כל ההישגים הפוליטיים הללו נראה שמעמדו של חזבאללה בלבנון דווקא נחלש במידת מה. ערב המלחמה ב-2006 נכשל במאמציו למנוע את הקמת בית הדין הבינלאומי. במהלך המלחמה ולאחריה היה חשוף לביקורת עזה מצד גורמים פוליטיים שונים ומצד חלקים נרחבים באוכלוסייה הלא-שיעית. אם עד המלחמה נתפסו חזבאללה בכלל ונצראללה בפרט כגיבורים לאומיים, הרי שלאחריה החלו להצטייר בעיני רבים כמשרתיהם המובהקים של האיראנים והסורים. הזרוע הצבאית של הארגון אשר כונתה עד אז "נשק ההתנגדות" וזכתה ללגיטימציה רחבה ברחוב הלבנוני, הפכה אחרי המלחמה, במובן מסויים, מנכס פוליטי לנטל ציבורי עבור חזבאללה עצמו. העימות הפנימי בלבנון הגיע לשיאו במאי 2008 כאשר ממשלתו של פואד סניורה ניסתה לפרק את רשת התקשורת העצמאית שהניח הארגון בבירות. בתגובה השתלטו אנשי חזבאללה על מקומות מרכזיים בעיר ועל אזורים שונים במזרח המדינה. בקרבות שפרצו נהרגו כשמונים אזרחים. לראשונה הופנה "נשק ההתנגדות" כלפי אזרחים לבנונים ומוסדות השלטון המדינתיים. אמנם בהסכם דוחא שנחתם זמן קצר לאחר האירועים הללו זכה חזבאללה בהישגים משמעותיים, אך את המחיר שילם נצראללה בבחירות 2009, כאשר מחנה ה-8 במרץ, הגוש שעמד בראשו, נכשל בהשגת רוב פרלמנטרי.

גם מה שנראה כהישג של נצראללה בהפלת ממשלת אל-חרירי בינואר 2011 עלול להתברר בטווח הארוך כבעל ערך מוגבל. מהלך זה ננקט על רקע כישלונם של נצראללה לשכנע את סעד אל-חרירי

להתנער מבית הדין הבינלאומי שהוקם לבדיקת רצח אביו של חרירי וממסקנותיו ונראה בשעתו כתרגיל פוליטי מבריק של נצראללה. עם זאת, ניתן לטעון כי המפתח להפלת הממשלה לא היה בידי נצראללה כי אם היה תולדה של שינוי מערך הכוחות האזורי-בינלאומי בעקבות חילופי הממשל בארצות הברית. עלייתו של אובמה חוללה שינוי במדיניותה של ארצות הברית באזור והביאה לנסיגתה מעמידתה התקיפה נגד סוריה ומעורבותה של זו האחרונה בלבנון. על רקע זה שבה סוריה בשנתיים האחרונות למלא תפקיד פעיל וגלוי יותר בפוליטיקה הלבנונית. דבר זה בתורו הביא גורמים שונים במערכת הלבנונית לבקש מחדש את קרבתה של דמשק. אחד מאלה היה המנהיג הדרוזי וליד ג'ונבלאט מראשי מחנה ה-14 במרץ, מחנהו של סעד אל-חרירי. "עריקתו" של ג'ונבלאט למחנה הפרו-סורי בלבנון היא זו שאפשרה לנצראללה להפיל את ממשלת אל-חרירי בראשית השנה. לכך נלוותה "הבגידה" של הציר הסוני נגיב מיקאטי, מנאמניה של סוריה, שנטש את העדה הסונית והצטרף יחד עם אחד מאנשיו למחנה השיעי. לפיכך, שינוי משטר בסוריה אם וכאשר יתרחש, או שינוי במידת מעורבותה של סוריה בלבנון, עלול להפוך מחדש את קערת הפוליטיקה הלבנונית על פיה.

בינתיים ראש הממשלה מיקאטי איננו מזדרז להתנער מבית הדין הבינלאומי, ועל רקע מעמדו הבעייתי בעדה הסונית ובזירה הבינלאומית, אין כל ביטחון כי אכן יעשה כך. בכל מקרה בקווי היסוד של הממשלה החדשה נקבע כי היא תמשיך לצעוד בנתיב אותו קבע הטריבוטל המיוחד ללבנון, אם כי בדרך שלא תפגע ביציבותה, באחדותה ובסדר הציבורי שלה. עם נוסחה זו חיים לפי שעה בשלום הן מיקאטי והן חזבאללה, אך באותה מידה היא עלולה בעתיד להוות סלע מחלוקת חדש בין בעלי הברית בממשלה.

במישור אחר, יש להזכיר את מערכת יחסיו של נצראללה עם ישראל ואת השלכות המלחמה עליו. ההלם שיצרה תגובתה הקשה של ישראל על חטיפת שני חייליה, אהוד גולדווטר ואלדד רגב, ערערה את ביטחונו של חזבאללה והביאה אותו לשקול מחדש את מדיניות הפיגועים שלו. נראה כי שיקולי עלות-תועלת הביאו אותו להפסיק את הפיגועים המתמשכים נגד ישראל שנתפשו עד אז כלחם חוקן וככנס פוליטי בזירה הפנימית והאזורית. מבחינה זו אילצה המלחמה את חזבאללה לשנות את מדיניותו ולאמץ קו חדש של הרתעת ישראל במקום התשתה בפעילות טרור וגרילה.

נראה כי השפעת המלחמה על חזבאללה ונצראללה עצמו הייתה עמוקה, במיוחד אם ניקח בחשבון את העובדה שעד היום לא הצליח הארגון להגיב על ההתנקשות בחייו של עמאד מעיניה, ראש הזרוע

הצבאית שלו, שחוסל בדמשק בפברואר 2008. ניסיונות לפגוע במטרות ישראליות במקומות שונים בחו"ל נכשלו ואף סיבכו את נצראללה מבחינה פוליטית ביתר שאת.

גם בעדה השיעית לא רוו נצראללה וחזבאללה נחת מאז המלחמה. תקיפות צה"ל הסבו נזקים כבדים לתשתית באזורים השיעים ורבים מבני העדה נהרגו או נותרו ללא קורת גג. כספים איראניים רבים הופנו לשיקום נזקי המלחמה, אך השיקום עצמו התנהל בעצלתיים. דיווחים שונים הצביעו על ירידה במוטיבציה של צעירי העדה השיעית להתגייס לשורות הארגון, ויתכן כי זהו הרקע לדיווח כי חזבאללה מתקשה להשלים את כוח האדם שאיבד במלחמה וכי הוא נאלץ להתפשר על איכות המגוייסים החדשים.

לסיכום, רבים טוענים כי בעקבות המלחמה הפך חזבאללה לשליט הבלתי מעורער בלבנון ולפיכך נחרץ לכאורה גם גורלה של המדינה להפוך בעתיד לרפובליקה אסלאמית-שיעית. אך נראה כי התמונה מורכבת יותר ולצד היתרונות שבהם זכה הארגון בעיקר במישור הצבאי ניתן להצביע גם על כישלונות ואירועים מוצלחים פחות מבחינתו, בעיקר בזירה הפנימית ובמישור היחסים עם ישראל. מאז המלחמה נצראללה עצמו איננו עוד אותו מנהיג זחוח ובטוח בעצמו. מעבר לעובדה שהודה בטעות שעשה בהחלטתו לחטוף חיילים ישראלים והפגיעה שספגה יוקרתו הציבורית עקב כך, הרי שכמי ש"חי את הרחוב" אין ספק שהעובדה שנשלל ממנו חופש התנועה, והוא נאלץ להסתתר בבונקר מבלי שיוכל לבוא עוד במגע בלתי אמצעי עם הציבור שלו, מהווה מכה אישית ליוקרתו ולמיתוס שנוצר סביבו.